

ספר

סיכום הלכות

ריבית

(יו"ד סימנים קנ"ט - קע"ז)

סיכומי הסוגיות מהמקורות ועד אחרוני זמנינו
על סדר השולחן ערוך

נתחבר מאיתי בעזה"ת

שמואל אהרון ברוכיאן

כל הזכויות שמורות
מצווה להעתיק ולצלם לצורכי לימוד
אשמח להערות והארות, או כל עצה אחרת

ניתן לפנות לשמואל ברוכיאן: 050-4247202

מי שמעוניין בקובץ במייל: shmu050@gmail.com

כמו כן ניתן לראות ולהוריד את הקובץ באתר 'סמיכה', וכן ניתן להשיג את הספרים, על הלכות:

- ❖ ציצית, תפילין ושאר ברכות
- ❖ תפילה וברכות
- ❖ שבת
- ❖ עירובין
- ❖ פסח, יום טוב וחול המועד
- ❖ חגי תשרי, חנוכה ופורים
- ❖ איסור והיתר
- ❖ גידה
- ❖ מקוואות
- ❖ מילה וגרות
- ❖ מצוות התלויות בארץ
- ❖ אבלות
- ❖ חופה וקידושין
- ❖ שביעית

ישיבת מרכז הרב - ירושלים ת"ו

עיצוב כריכה: הדסה ברגמן

יעוץ גרפי: בניהו ינקוביץ

מהדורה ראשונה אייר תשפ"ב

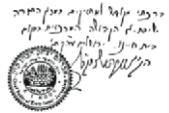
מכתב ברכה מראש הישיבה הרה"ג יעקב שפירא שליט"א

ישיבת
מרכז
הרב

YESHIVAT
MERCZAZ
HARAV

מיסודו של סרן הרב
אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
Founded by Harav
Avraham Y. Kook

בס"ד

כ"א אדר א' תשע"ו

רחש לבו של תלמידנו היקר האברך השקדן הר"ר שמואל אהרון ברוכיאן שליט"א לעסוק באסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ולאחרונה מוציא לאור סיכום השיטות על מצוות התלויות בארץ, כיד ד' הטובה עליו, ואם כי אינני שר המסכים ובפרט בענייני הלכה. אולם מכירני מאז את הרב הנעלה הנ"ל, אשר יראתו קודמת לחכמתו וכוונתו לזכות את הרבים מזיו תבונתו, ע"פ מקורות חז"ל ורבותינו שבכל הדורות.

ובעה"י יזכה להוסיף כהנה וכהנה בעמלה של תורה מתוך שמחה ומנוחת הנפש להגדיל תורה ולהאדירה בשאר חלקי תורה"ק, ויברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה, ותרבה הדעת כמים לים מכסים, בהוספת ציצים ופרחים בתורה"ק, ואשרי חלקו.

בברכה נאמנה לכבוד התורה ולומדיה

מרכז- הרב

ירושלים ת"ו

בייש נאמן אבא הכהן ואחיו
יעקב שפירא
אב"ט כ"א
בשר א'

12 הרב צבי יהודה (בן דור) 12

ת.ד. 5010, ירושלים, 91050

טלפון: 02-6524793

פקס: 02-6540356

12 Harav Zvi Yehuda St.

P.O.Box 5010

Jerusalem, 91050

Phone: 02-6524793

Fax: 02-6540356

www.merczaharav.org.il

mercaz@012.net.il

הקדמה

אודה לה' יתברך על אשר זיכני ללמוד הלכות ריבית ולהדפיס את עיקרי הדברים שנדונו במהלך הלימוד. ובאמת אין בכוונת חוברת זו לחדש הלכות וכד', אלא שהדברים יהיו מסודרים לי ולשכמותי.

השתדלתי תחילה להביא את מקור ההלכה בגמ', לאחר מכן את דברי הראשונים העיקריים בסוגיא, עם דברי מרן הבית יוסף והשו"ע, והחונים עליו, ש"ך ט"ז ופת"ש. וכן את הנידונים המעשיים באותה סוגיא ואת דברי פוסקי זמנינו, השתדלתי להביא את כל דברי הפוסקים האחרונים מכל העדות תחת כפיפה אחת, בעיקר פסקיו של הרה"ג עובדיה יוסף זצ"ל. הרה"ג מרדכי אליהו, הרה"ג משה לוי, הגר"מ פינשטיין, הגרש"ז אורבך, ועוד רבים מפוסקי דורינו. כשהתחדשו במהלך הלימוד סברות וחידושים אשר נמצא להם מקום בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים הוספתי את הדברים בגוף הסיכום, אך לא הוספתי דברים שאינם מעוגנים בפסיקה ההלכתית ואשר אין בהם עזר ללימוד הסוגיא הלכה למעשה.

מבנה הסיכום שמתוכו נובעת גם התועלת ממנו היא הבאת דברי הגמ', משא ומתן בדברי הראשונים בלא אריכות, הבנת העקרון שבכל סוגיא והלכה, הבאת הדיונים ההלכתיים בזמנינו מתוך הפסיקה הלכה למעשה והנימוקים ההלכתיים שהובאו בשו"תים ובספרי ההלכה. והבאת פוסקי ומנהגי העדות השונות. ברבים מספרי הקיצורים אין יכולת ללמוד להבין את טעמי ההלכות, ומכאן החסרון הגדול שבהם. העדפי להאריך מעט ולא לחסוך מהלומד את ההבנה העמוקה שבכל הלכה והלכה, ובכך לזכות ללון בעומקה של הלכה ולא להשאירה 'חסרת טעם'.

כאן המקום להביע תודה עמוקה והכרת הטוב לאישתי היקרה הודיה חיה שתחי', שכל רצונה ומאוויה שאשקוד על דלתות התורה. עוזרת ותומכת, וודאי שעליה נאמר 'שלי ושלכם - שלה הוא'. שנזכה לראות את כל זרעינו הולכים בדרך הישר, באהבה ושמחה.

להורי היקרים על שדואגים לי במסירות עד אין קץ, ותומכים ומעודדים, ולא חוסכים ממני מאומה כדי שאוכל להמשיך ולגדול בתורה, הם אלו שדחפו אותי להדפיס ספר זה, ובלעדיהם ספר לא היה רואה אור. הקב"ה ימלא כל משאלות ליבם לטובה ויזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם.

הודאה מיוחדת לחמי הרב יוסף דורי שליט"א וחמותי מיכל שתחי', שעשו ועושים לעזור לנו בכל מכל כל בטוב עין ובהרחבת הלב. יהי ה' עמם לראות בנים ובני בנים עוסקים התורה ובמצוות, כשאיפתם ועמלם תמיד, ולרוות נחת מכל יוצאי חלציהם בבריאות ובשמחה.

ברכה לישיבת מרכז הרב בה אני זוכה ללמוד, וממנה הכח להגות בתורה מתוך דיבוק חברים. ובפרט לעומד בראשה רה"י הרה"ג יעקב שפירא שליט"א יבורך מפי עליון, ויזכה להמשיך להרביץ תורה בישיבתנו הק'.

הספר יוצא לאור
בעזרת קרן 'יהודה אליעזר ברונרט',
ולהם התורה והברכה

לזכרון עולם בהיכל ה'
מוקדש לעילוי נשמת האיש הכשר
ירא ה' ואוהב את הבריות
ה"ה ר' יצחק בן יהודה זצ"ל
נלב"ע
ה' סיון תשס"ו
ת.נ.צ.ב.ה

לזכרון עולם בהיכל ה'
מוקדש לעילוי נשמת
האישה הכשרה, סבתי היקרה
טובה בת שמחה קנדי ז"ל
נלב"ע
ב' תמוז תשע"ב
ת.נ.צ.ב.ה

תוכן עניינים

סימן קנ"ט - היתר הלוואה בריבית לגוי ולמומר.....1

א. הלוואה לגוי בריבית. הלוואה לגוי בריבית בזמן הזה. המצווה להלוות לגוי בריבית. ב. הלוואה בריבית למומר. כיצד ינהג בדיעבד כשלקח בריבית. ג. הלוואה בריבית לכותים. הלוואה בריבית לקראים. הלוואה בריבית לתינוק שנשבה.

סימן ק"ס - גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו.....7

הקדמה. א. חובת הזהירות בריבית וחומרת האיסור. ב. עונש המלוה בריבית. ג. המלוה בריבית ואומר שהם מעות של גוי. ד. ריבית מאוחרת בשעת הפרעון. מסופק מה סכום ההלוואה. נתחייב לו דרך פסיקת פירות. מתנה למלוה בשעת פרעון. החזרת ריבית במתנה גמורה. קבלת מתנה מהבנק. ה. מחילה על הריבית. תיקון הלאו במחילה. נתינת מנה במתנה ע"מ שיתן לו יותר. נתינת מעות לאדם ע"מ שישלם לו סכום קצוב בכל חודש. ו. ריבית מוקדמת ומאוחרת. גדר 'מתנה מרובה. התנה עמו שנותן לו ע"מ שילווה לו לאחר מכן. ריבית מוקדמת ומאוחרת בהפלגת זמן מרובה. מהו השיעור של 'מופלג הרבה'? ז. הנאת המלוה מהלווה שלא מדעתו. ח. הלוואה בריבית לבניו. ט. העושה מלאכתו לחברו ע"מ שיעשה עמו לאחר מכן. האיסור דוקא אם התנה עמו. עושה עמו מלאכה אחרת מיד. המלוה מעות לחברו ע"מ שילווה לו לאחר מכן. י. לימוד עם המלוה או בניו. לווה הפורע חובו של המלוה. יא. ריבית דברים - הקדמת שלום. הקדמת שלום לאחר הפרעון. הודאה למלוה על הלוואתו. דברי שבח למלוה לצורך הדפסת ספר. יב. ריבית דברים. קידושין בהנאת מלוה. יג. נתינת מעות למלוה שילווה לחברו. החזר כספים בתוספת ריבית. קרן גמ"ח הלוואות. יד. הלוואה ע"מ שיתן הלווה כסף לפלוני. הלוואה בתמורה לתרומת צדקה. האם מחויב המקבל להשיב הריבית למלוה. טו. הלוואה תמורה שפלוגי יתן ללוה מעות. טז. נתינת כסף לאדם שישתדל עבורו לקבל הלוואה מאחר. נתינת שכר אמירה לקטן שאינו סמוך על שולחן אביו. ריבית ע"י שליח. ביאור היתר הריבית הנ"ל לדעת רש"י והרמ"א. שכר טירחה. ריבית דרבנן (מקח וממכר). שליח שאנסוהו לשליחותו. יז. הלוואת דברי מאכל ע"י ת"ח. דברי מאכל וסכום כסף קטן. מי חשוב לת"ח לעניין זה? יח. הלוואת מעות יתומים בריבית. איזו ריבית הותרה ליתומים? דווקא בבית דין. מעות של יתומים גדולים ואלמנות. טוען שנתן ליתומים ריבית קצוצה. הלוואה בריבית לצורך הקדש ומצוה. הלוואה בריבית לסעודות שבת. ממון שאין לו בעלים מוגדרים.

ט. אפוטרופוס שהלוה בריבית קצוצה. כשהלוה הרויח הרבה יותר. שכר טירחה. כ. תשלום היתומים על אכילת ריבית קצוצה. נאמנות המלוה שמעות אלו של הקדש. כא. הלוה מאה במאה ועשרים, והוולו המעות. כב. הלוואה בריבית לצורך פיקוח נפש. הלוואה בריבית לצורך הקהל. כג. מלוה מעות ע"מ שהלווה יתן לו עבודות. נתינת צדקה למלוה שהוא עני. תנאי שיקנה ממנו סחורה בשוויה.

סימן קס"א - דין אבק רבית ואיזו רבית דאורייתא.....53

א. ריבית בקרקע ופחות מש"פ. עבדים ושטרות. 'אגר נטר'. ריבית בהשאלה. ב. דין אבק ריבית. גבה ה'אבק ריבית' ע"י אחר. משלם רק אם חייב בדיני אדם. ג. תפס הלוה אבק ריבית מהמלוה. ד. מלוה שלקח מהלוה אבק ריבית בעל כורחו. ה. ריבית קצוצה יוצאה בדיינים. תביעת המלוה ע"י נושה של הלוה. ו. החזרת ריבית קצוצה של אב שמת. עמד בדין עם אבי היתומים. מלוה שגבה ריבית ולא גבה את הקרן ומת. ז. דרך חזרה בתשובה באיסור ריבית. באין מעצמם לעשות תשובה. יחזירו לצאת ידי שמים. ריבית הנמצאת ברשות המלוה. ח. נתן (יותר מ) שווה כסף במקום הריבית. ט. נתן לו גלימה או כלי תמורת הריבית. בלתה הכסות מחמת השימוש. קצץ בריבית את הגלימה עצמה. י. שכר המלוה מהלוה בכסף הריבית חפץ ביותר משוויו. נתן לו פירות השווים פחות מהדינר. יא. גביית קרן משטר שיש בו ריבית. מודה הלוה בחוב הכתוב בשטר יחד עם הריבית. פסילת העדים החתומים על שטר ריבית. קריעת השטר ע"י המוצא.

סימן קס"ב - שלא להלוות סאה בסאה.....68

א. הלוואת סאה בסאה. 'הלוואה' דרך מקח. התנו שיפרע לו חיטים או מעות. נתינת דמים אם הוולו. הלוואת מטבע כסף. הלוואת דינר זהב בדינר זהב. דין דינר זהב. הלוואה במטבע זר. פריעת חוב צמוד למדד הדולר. הלוואת ככר לחם בככר לחם. החזרת חפץ דומה או במשקל משוער. ב. יש לו מאותו המין בביתו. ידיעת המלוה והלוה שיש לו בביתו. אין לו מאותו המין. אחרים חייבים לו או שנתן כפקדון לאחר. מתנה עמו שיקבל חיטים או מעות, היקר שביניהם. ג. היה לאותו מין שער בשוק. ידיעה על פסיקת השער. הלווה על שער שבשוק שיחזיר לו בעת היוקר. ד. הלוואת סאה בסאה לאריס. ה. הלוואת סאה בסאה, ובשעת הפרעון הפירות יקרים יותר. טענת המלוה שהקנה ללווה מעט משלו. הלוואה במקום אחד ותביעה במקום אחר. הלוואת סאה חיטים בסאה דוחן. חיטים בדוחן בדרך מכר.

84..... סימן קס"ג - פוסק חיטין לחייבו כשער של עכשיו.....

א. פסיקה על חוב. פסיקה בחוב כשיש לו מעות. הוזלה ממחירם הקבוע כשיש לו חיטים. ב. החלפת ההלואה בחיטים. ג. הערמת ריבית בדרך מכר. לא עשו קנין מתחילה. לא קנה את החיטים באותו זמן.

89..... סימן קס"ד - הממשכן שדה לא יחכירנו.....

א. השכרת שדה המשכנתא ללוה. ב. השכיר מהמלוה ורוצה להשכיר ללוה. ג. מכירת שדה לאחר ע"מ שיחכירנה לו. ד. הלוה על שדהו.

93..... סימן קס"ה - דין המלוה על המטבע והוסיפו עליו.....

הוספה או הפחתה במטבע. הוסיפו חומש על המטבע. מטבע חדש שאיננו יודעים שיעור התוספת. גזר המלך שיפרעו רק מהמטבע החדש. גלגולו של מטבע. 'פיחות' בערך המטבע. עליית מדד המחירים. פריעת חוב צמוד למדד הדולר.

101..... סימן קס"ו - לדור בחצר המלוה ושימוש בעבדו.....

א. מלוה שנכנס מעצמו לדור בחצר הלוה. אוהבים המשאילים חצר זה לזה. כיבוד במצוה למלוה ע"י הלווה. חיוב תשלום על השימוש בחצר. פרע את חובו בלא לנכות את דמי השכירות. ב. לוח שאמר למלוה 'הלוני ודור בחצרי'. תבע חובו ואמר לו דור בחצרי. ג. ניכוי דמי השכירות מההלואה. לומד עם בנו של המלוה. העושה לטובת המלוה.

107..... סימן קס"ז - הלוואת מעות שיתעסק בו לריוח.....

תנאי ההלואה עבור הרווחים. אחריות מלאה של המלוה בתמורה לתשלום. עדות נאמנים על הפסד בעיסקא. קנס בדרך מקח.

110..... סימן קס"ח-קס"ט - ריבית הנעשה באמצעות גוי.....

א. לוח מעות מהגוי ו'מעביר' את החוב לחבירו. גוי שאמר לישראל הראשון שיתן המעות לשני. ב. קבל הגוי מעות ונתן לשני. ג. הניח ע"ג קרקע ולקחן השני משם. ד. גוי שמלוה בריבית ע"מ שהריבית תנתן לישראל. ה. ישראל שהלוה לגוי, והגוי הלוה לישראל. ו. גוי שהלוה לישראל ורוצה להחזיר לישראל אחר. אומר הישראל שמקבל מהגוי בשליחות ישראל. ז. גוי שהלוה מעות מישראל עבור ישראל אחר. ח. ישראל שביקש מגוי שילוה עבורו מגוי, והלוה מישראל. ט. ריבית מגוי על משכון של ישראל. יודע שהמשכון שביד הגוי של ישראל. נתינת משכונות לגוי. י. גוי שמשכן לישראל, ומשכן אותו לישראל

אחר בריבית. יא. השאיל הישראל משכונו לגוי. יב. גביית ריבית מגוי, והגוי יגבה מישראל אחר. יג. הלואה בריבית מישראל עבור גוי. פדיית המעות מהגוי. יד. ישראל שלווה מהגוי בריבית גבוהה עבור ישראל. טו. מניעת מכירת המשכון ע"י ישראל שלווה עבור גוי. טז. ישראל שאמר לחברו שילוה מעות לגוי בריבית. יז. ישראל שלווה לחברו בריבית מהגוי עם משכון. הלוואה בריבית לצורך הציבור. יח. נתינת משכון של גוי עבור הלואה עד שיקחנה הגוי. התנו שיחזיר לו כשבא לפדותו. לקצוב עם הישראל השני בפחות ולקחת הרווח. הנחת המשכון אצל הלוח הראשון. זקף הישראל על הגוי קרן וריבית יחד. חובות של אשראי. יט. הלויני מעות על משכון של גוי אסורה. כ. הלוואה בריבית על משכון הנמצא אצל גוי. כא. לקיחת הלוואה מהגוי ממעות ישראל שאצלו. כב. מעות של גוי אצל ישראל - הלוואתם בריבית. כג. 'הילך שכרך' והלוה בריבית. כד. הלואה בריבית מישראל האפוטרופוס של גוי. כה. מעיד שלקח ממנו ריבית. כו. נתינת משכון של ישראל חברו לגוי. כז. פדיית משכון של גוי אצל ישראל.

סימן ק"ע - ערבות לישראל שלווה מהגוי בריבית.....130.

א. ערבות לישראל הלווה מגוי בריבית. ערב שפרע קרן וריבית לגוי. תנאי שישלם נזקי עיכוב התשלום. תשלום הוצאות עקב איחור בתשלום וכד. שותף שלווה בריבית לצורך השותפות. נתינת שכר לערב קבלן עבורו. ב. ערבות לגוי שלווה מישראל בריבית.

סימן קע"א - גוי שהלוה בריבית ונתגייר.....135.

ישראל שלווה מעות מהגוי בריבית וזקפן במלוה ונתגייר. ישראל שהלוה לגוי בריבית ונתגייר.

סימן קע"ב - הממשכן נכסיו ע"מ שיאכל פירות.....137.

א. הקדמה. אתרא דלא מסלקי ומסלקי. נכייתא ושלא בנכייתא. משכנתא דסורא. הלוואה על ספרים. כתיבת אחריות על שאר נכסיו. אכל המלוה פירות באיסור. ב. השכרת המשכונא בחזרה ללוה. ג. קבלת אחריות המשכנתא על הלוה. ד. מלוה ע"מ שימכור לו שדהו. ה. גוי שמשכן שדהו ומכרה לאחר. ו. נותן חורבתו ע"מ שיבנה. פרעון מס משדה ממושכנת. משכן בית שאינו שלו.

סימן קע"ג - הרבה פרטי דיני רבית.....148.

א. המתנת מעות במכר. מוכר עשיר. מכירה לסוחרים באשראי. דבר שיש לו שער ושומתו ידועה. שיעור 'מעלהו הרבה. מכירת קרקעות. לא פירש 'אם תתן

מעכשיו'. הנחה למשלם במזומן. עבר ואמר לו המוכר מחיר במזומן ומחיר בתשלומים. אמר המוכר לאחד את המחיר במזומן ולשני בתשלומים. המוכר שואל את הקונה כיצד ירצה לשלם. חפץ שמחירו עולה מסיבות שונות. ב. ביטול הנחה בתשלום מאוחר. ג. הנחה למשלם מיד לאחר גמר המקח. ד. מכירת שטר חוב בפחות משווי. איסור קבלת אחריות. מכירת צ'ק-שיק דחוי. נתינת מעות כדי לפוטרו מחוב לאחר זמן. ה. מכירת 'עזר היין'. ו. לקיחת מטבע משולחני ע"מ שיחזיר יותר. דין 'שולחני'. יש לו רק מעט מהדמים. מעות במעות. ז. פסיקה בהזולה. קניית ספר במכירה קודם ההדפסה. פסיקה בהזולה כשיש לו בעיר אחרת. אם מפרש אסור. דמי מגוי מוזלים למשלמים מראש. פסיקה בהזולה שאין שומתו ידועה. ח. המקדים מעות על ירקות שלא גדלו. ט. המקדים מעות על חלב העיזים. הקדמת המעות בזמן רב. י. קניית פירות הפרדס קודם בישולם. הקונה אילנות השדה לפירותיהן. מכירת עגל משיגדיל. יא. המקדים מעות עבור השריגים והזמורות. יב. תוספת בשכר עבור המתנת המעות. יג. הקדמת מעות על יין. הקדמת מעות על חבית שהאחריות על המוכר. יד. תנאי על החזרת הסחורה אם לא ימכרנה. טו. מכירת סחורה במקום היוקר תמורת שימוש במעות. המוכר אדם חשוב. טז. הנותן כסף לחברו שיקנה לו במקום הזול. הדין בשאר סחורות. הדין באדם חשוב. יז. החלפת פירות בפירות. יח. הלוואה תמורת אחריות על הסחורה. מלוה מעות על היריד. יט. נתינת 'דמי ביטוח'.

סימן קע"ד - דין המוכר לחבירו על מנת להחזיר.....180

א. מכר שדהו ע"מ שיחזירנה כשירצה. ביטול המקח בהחזרת המעות. אמר הלוקח מעצמו שיחזיר השדה. ב. תנאי לאחר המכירה. ג. מכר שדהו ע"מ שיחזירנה. דין הפירות שאכל עד החזרה. ד. נתן לו מקצת דמים. ה. לכשתביא שאר המעות תקנה מעכשיו. ו. כשתביא שאר המעות קנה. מכירת דירה בתשלומים והשלכותיה. ז. אכילת פירות במקח שאינו גמור. ח. עצה ליתן מעות ולקבל רווחים בהיתר.

סימן קע"ה - דין הפוסק על הפירות כפי השער.....188

א. דין פסיקה על הפירות. נתינת 'דמי קדימה'. מקפיד על סחורה מסויימת. דבר שאין לו שער אך מצוי לקנותו. יצא השער במקום אחד. ב. שער של חדש ושל ישן. ג. שער של בעה"ב ושל עניים. ד. היה למוכר מאותו המין. עד כמה יכול לפסוק? פסיקה על דבר המחוסר מלאכה. תשלום מראש על דירה בתהליך בניה. פסיקה על חומרי גלם. ה. ריוח על פסיקה. ו. הפוסק על הפירות

ונתייקרו. פוסק עמו על פירות אחרים. שומת החיטים בדמים. ז. פסיקה כשער הגבוה. ח. קיום מקח שנעשה באיסור.

סימן קע"ו - איזהו השכרה מותרת ואיזו אסורה.....200

א. השכרת מעות. המשכיר מעות ע"מ להוציאן וקיבל המשכיר אחריות. ב. היתר השכרת כלים. ג. תשלום שכר ופיחות על השכרת כלים. ד. השכרת פרה ושומתה בדמים. ה. הלואה לשוכר ע"מ שישלם שכירות גבוהה יותר. ו. המתנת מעות השכירות. מקום שנהגו לשלם מראש. ריבית בנדוניית חתנים. ז. החלפת עבודות במלאכה קשה יותר. ח. שוכר פועל בחורף שיחזיר לו בקיץ.

סימן קע"ז - קבלת צאן ברזל מישראל, ומשא ומתן עם הגוי.....209

א. קבלת אחריות על צאן ברזל. ב. הנותן מעות לחברו בתורת עיסקא. היתר כשאין תוספת טירחה. היתר בקבלת מקצת אחריות. ג. פסק עמו בתחילה את שכר טירחתו. ד. נתן לחברו מעות ולא פסק עמו. חלקו בקרן וברווחים ולא נטל שכר טירחא. ה. חיוב שמירת המתעסק על חלק הפקדון בעסקא. מתעסק ששינה בתנאי העיסקא. שינוי התנאים לכתחילה. ו. תנאים שונים שהתנו המלוה והלוו בעיסקא. ז. נתן מעות בעיסקא ונמלכו ועשו קיצבה חדשה. ח. הלוח ע"מ שיפרע עבורו חוב. התנה שכל המיסים שיוטלו בעתיד יפרע. ט. לוח שקיבל עליו לזון יתום. י. הלוח ע"מ שיעבוד במקומו. יא. תובעו על ריבית קצוצה. יב. מקבל מעות לחצי ריוח. יג. לוח מעות מחברו ולומד עם בנו. יד. הוספת קנס על ההלואה. טו. ריבית בנדוניית חתנים. טז. קנס המתרבה. ריבית פיגורים'. יז. המלוה על המשכון שאם לא יפרע יהא של המלוה. יח. קנס פיגור בתשלום על סחורה. יט. הפקידו אצלו מעות והלוו לגוי בריבית. כ. מתעסק במעות חברו וטוען שלא היה ריוח. כא. ניקוי ההוצאות לפני חלוקת הרווחים. כב. שומת סחורה לפי השער כעת. כג. הנותן בהמה לחברו בעיסקא. כד. לא יצרף הריוח לקרן בעיסקא. כה. כתוב בשטר. פלגא באגר ובהפסד. תיקון לשטר שנכתב באיסור. כו. כשדנים את השטר להיתר ונחלקים בדין. כז. התנו על הריוח ולא הזכירו ההפסד. כח. לא הפסיד ולא הריוח והמתעסק תובע שכרו. כט. שימוש במעות חברו. ל. התעסקות בכל המעות יחד. לא. מתעסק שמת והניח מעות או מטלטלין. לב. נתן המתעסק מתנה מדמי העסק. לג. עיסקא שיש עליה שני שטרות. לד. הפסיד ולא הודיע לבעלים ואח"כ הרויח. לה. שנים שקיבלו עיסקא ורוצה אחד לחלוק. לו. חזרת מקבל העיסקא באמצע הזמן. לז. לא ישנה בסחורה שלו מחברו. לח. הנותן מעות לחברו ליקח פירות למחצית שכר. לט. הנותן מעות לחברו לקנות פירות למחצית שכר. מ. טוען שלא לקח פירות לסחורה.

240..... הלואה על פי 'היתר עיסקא'.....

תחילתו של היתר העיסקא. עקרונות היתר העיסקא. היתר עיסקא בתורת 'כולו פקדון'. 'היתר עיסקא' לכתחילה או דיעבד? מדוע ההיתר לא היה בדורות הקודמים? הצורך בהבנת ההיתר. הפניה בשטר לאחד מהיתרי עיסקא. ייחוד סחורה לעיסקא. הלואה למטרת החזר חובות או הוצאות שוטפות.

251..... השקעות ומכשירים פיננסיים.....

'חברה בע"מ'. ביאור מושגים כללים. שוק ההון. מניות. ניירות ערך. אגרות חוב. כתב אופציה. קרנות נאמנות. תעודת סל. קופת גמל. השקעות כשרות. ריביות בבנקים. חסכון לכל ילד'.

268..... מפתח נושאים מורחב.....

סימן קנ"ט - היתר הלואה בריבית לגוי ולמומר

ובו ג' סעיפים

סעיף א':

הלואה לגוי בריבית

שנינו בכבא מציעא (ע-עא).

"מרבבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו. מאי לחונן דלים? - אמר רב: כגון שבור מלכא. אמר רב נחמן: אמר לי הונא: לא נצרכא, אלא דאפילו רבית דנכרי... איתיביה: לויין מהן ומלוין אותם בריבית, וכן בגר תושב! - אמר רב חייא בריה דרב הונא: לא נצרכא, אלא בכדי חייו. רבינא אמר: הכא בתלמידי חכמים עסקינן. טעמא מאי גזור רבנן - שמא ילמוד ממעשיו, וכיון דתלמיד חכם הוא - לא ילמוד ממעשיו"

"איכא דמתני לה להא דרב הונא אהא, דתני רב יוסף: אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, עמי ונכרי - עמי קודם, עני ועשיר - עני קודם, ענייך ועניי עירך - ענייך קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת - עניי עירך קודמין. אמר מר: עמי ונכרי עמי קודם פשיטא! - אמר רב נחמן אמר לי הונא: לא נצרכא דאפילו לנכרי בריבית ולישראל בחנם"

א"כ רב חייא בריה דר"ה התיר להלוות לגוי אם הוא בכדי חייו של המלוה, ורבינא התיר לת"ח, בלישנא אחרינא הביאה הגמ' שלא אמר ר"ה שאסור להלוות לגוי בריבית, אלא אמר דין אחר. תוספות (ע: ד"ה תשיך) כתבו בשם ר"ת שקי"ל כלישנא שאין איסור להלוות לגוי אף מדרבנן. אולם הרמב"ן הביא בשם ר"ח שיש איסור להלוות לגוי בריבית, ומכיון שיש מחלוקת האם התירו בכדי חייו או לת"ח, יש להקל רק בתרתי לטיבותא, כשהוא ת"ח ובכדי חייו. אך הרמב"ם והשו"ע לקמן הקלו כשתי הדעות, בין בכדי חייו ובין בת"ח.

לכאורה יש לשאול מה החידוש בכך שמותר להלוות בריבית לגוי, מהיכא תיתי לאסור? א. הרשב"א (ע: ד"ה מאי) ביאר שהוצרך הכתוב להתיר הריבית לגוי אע"פ שגזלו אסור, שיסוד איסור ריבית הוא גזל, והו"א שגם ריבית דגוי תהא אסורה כמו שגזלתו אסורה. וכ"כ הרמב"ן (ספר המצוות שורש 1). ב. התוספות (שם) כתבו דשמא בני נח היו מוזהרין על הרבית כמו שהוזהרו על הגזל.

מה טעם ההיתר להלוות לגוי בריבית? הטור כתב שטעם ההיתר הוא משום שכתוב 'וחי אחיך עמך', וגוי אין אתה מצווה להחיותו. הב"ח תמה על הטעם שהביא הטור, הרי מוכח מהגמ' שאין דין הריבית ו'להחיותו' תלויים זה בזה! וביאר דמשמע של"ב אינה חלוקה על ל"ק, ואם אין רמז בתורה שמותר להלוות לגויים אולי הקלו רק בהלואה כדי חייו או לת"ח בלבד, קמ"ל שריבית

דגוי מותרת לגמרי. וע"ע בט"ז (סק"א). **אולם הרמב"ם** (פ"ה מהל' מלוה ה"א) כתב "העכו"ם וגר תושב לזין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר 'לא תשיך לאחיך', לאחיך אסור ולשאר העולם מותר".
 כתב **השו"ע**: דבר תורה, מותר להלוות לגוי בריבית. וחכמים אסרוהו, אם לא כדי חייו, או לת"ת, או בריבית דרבנן.

☞ הלוואה לגוי בריבית בזמן הזה

כתבו **התוספות** (שם. ובפסקים קמה) שמה שנהגו עתה להלוות לנכרים, אומר ר"ת שהוא משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל, "ולא אסרו מעולם רב נחמן ורב הונא רבית דנכרי, ואפילו ללישנא קמא יש להתיר לפי שיש עלינו מס מלך ושרים והכל הוי כדי חיינו. ועוד שאנו שרויין בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עמהם הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן". הביאו **הטור** ועוד.

כתב **הרמב"ם** (פ"ה מהל' מלוה ה"ב) "אסרו חכמים שיהיה ישראל מלוה את העכו"ם ברבית קצוצה אלא בכדי חייו, גזרו שמא ילמוד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו, לפיכך מותר ללוות מן העכו"ם ברבית שהרי הוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו, ותלמיד חכם שאינו רגיל בו ללמוד ממעשיו מותר להלוות לעכו"ם ברבית אפילו להרויח, וכל אבק רבית עם העכו"ם מותרת לכל". **המאירי** (ד"ה אע"פ) כתב הטעם שחכמים אסרו הלוואה בריבית לגוי, שמא יתרגל להלוות בריבית גם לישראל.

כתב **השו"ע**: דבר תורה, מותר להלוות לגוי בריבית. וחכמים אסרוהו... והאידינא, מותר (רמ"א: ככל ענין. הטור).

החכמת אדם (קל, ו) הביא את היתר הלוואה בריבית לגוי, אמנם כתב "אבל ראוי לכל איש ישר הולך באם אפשר לו שימנע גם מהלוואת עכו"ם וישליך על ה' יהבו".

הט"ז (סק"ב) ביאר שבימי התלמוד לא גזרו על כל משא ומתן עם הגויים כדי שלא ילמוד ממעשיהם, שדווקא על הריבית שהיו עושים רק עם הגויים גזרו, אך על המשא ומתן שהיה עם ישראל ועם הגויים לא גזרו, ולכן עכשיו שכל המשא ומתן עם הגויים הייתה הו"א לאסור.

טעם ההיתר שהביא התוס' להלוואה בריבית לגוי, הוא משום שהמשא ומתן בזמננו היה עם הגויים משום המגורים והחיים המשותפים שביניהם, אך מה יהיה הדין בזמננו שבא"י במקומות רבים אין כלל משא ומתן עם הגויים, ואף אם ישנו, אינו בהיקף כבעבר, האם ההיתר הנ"ל עומד בעינו? ובאמת **הכרם שלמה** (סק"ח) וב**מלוה ה'** (ה, ג) העלו שאסור להלוות לגוי בריבית, אלא רק כדי חייו או לת"ת. **אולם החוט שני** (פ"ב ס"א בהע') העלה להקל, דכיון שרובם אינם שומרים תו"מ, אין הבדל לעניין זה בין יהודים לגויים, דבכל אופן שייך החשש שמא ילמד ממעשיו, ולא שייך בריבית שמא ילמד ממעשיו יותר משאר משא ומתן. גם **בהליכות עולם** (ח"ח עמוד ו) העלה להקל, דכיון שבטלה הגזירה.

✎ המצווה להלוות לגוי בריבית

איתא בספרי (דברים כג, כא) "לנכרי תשיך זו מצות עשה: ולאחיך לא תשיך זו מצות לא תעשה". כתב הרמב"ם (פ"ה מהל' מלוה ה"א) "ומצות עשה להשיך לעכו"ם שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה וזהו דין תורה". בדעת הרמב"ם כתב מרכבת המשנה שזו מצוה חיובית להלוות לגוי בריבית. אך הב"ח והגר"ז ביארו שרק כאשר מלוה כסף לגוי יש מצוה להלוות לו בריבית. וכ"פ במלוה ה' (ה, א).

אולם הראב"ד סובר שאין מצות עשה להלוות לגוי בריבית, אלא הוא לאו הבא מכלל עשה שלא ישיך לישראל. וכ"כ הרמב"ן (סה"מ שורש ו), רשב"א וריטב"א (ע):

סעיף ב':

✎ הלוואה בריבית למומר

שנינו בעבודה זרה (כו):

"המינין והמסורות והמומרים - היו מורידין ולא מעלין. א"ל, אני שונה: לכל אבידת אחיך - לרבות את המומר, ואת אמרת היו מורידין! סמי מכאן מומר ולישני ליה: כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון, כאן במומר אוכל נבילות להכעיס! קסבר: אוכל נבילות להכעיס מין הוא"

הרמב"ן (עא: ד"ה ומ"מ למדנו) סובר שמותר להלוות בריבית למשומדים לע"ז, וכן משומד להכעיס דקיי"ל דמין הוא. ומכיון שאין אנו מצווים עליו להלוותו, גם הוא אינו מצווה שלא ללוות, שהאיסור הוא משום האזהרה למלוה גם הלווה מוזהר, ולכן אין בזה משום 'לפני עיור לא תתן מכשול', אבל ללוות מן המשומדים אפשר שהוא אסור ללווה שהרי הם אסורין להלוות. גם הריטב"א (עא: ד"ה ולענין) הביא בשם ר"ת והרמב"ן שמותר להלוות למשומד בריבית (ולא כמו שאמרו משמו של רש"י שאסור), והטעם להתיר משום דמשומד זה לאו אחיך הוא. גם הנמוקי יוסף (ז) והר"ן (עא: ד"ה ונשאל ר"ת) ובעל התרומות (ח"א סי' ה) וראשונים נוספים הביאו בשם ר"ת והרמב"ן להתיר.

אולם הגה"מ (פ"ה מהל' מלוה אות א) כתבו שיש אוסרים, וגם המרדכי כתב שרש"י (תשו' רש"י מהד' אלפנבין סי' קעה - קעז) אוסר, וכ"כ סמ"ג (מצות עשה סימן קס"ב) בשם רשב"ש שאסור להלוות למשומד בריבית משום לפני עור לא תתן מכשול (שהוא אסור ללוות בריבית).

הב"י כתב שמ"ש 'משומד שכפר בעיקר' אינו בדווקא, אלא בסתמא משומד שכפר בעיקר הוי להכעיס, אבל ה"ה אפילו לא כפר בעיקר אלא שאוכל נבילות להכעיס, מותר להלוותו בריבית. וכ"כ התוספות (ע"ז כו: ד"ה אני) ש"מומרים של זמניהם להכעיס הן, דשבקי התירא ואכלי איסורא ומטמעי בין העובדי כוכבים, וכל להכעיס אי אתה מצווה להחיותו".

כתב **השו"ע**: מומר מותר להלוותו בריבית, ואסור ללוות ממנו בריבית. **אולם הרמ"א** כתב: ויש מחמירין אף במומר להלוותו (המרדכי והגהות מיימוני בשם ראבי"ה ורש"י וסמ"ג ומהרי"ל). וטוב להחמיר אם אפשר להשמט ממנו.

דעת ה**ב"ח** שבמומר להכעיס שלא יצא מן הכלל, אעפ"י שהוא היה מן המורידין מ"מ יש להחמיר בו טפי ממומר שיצא מן הכלל ואין להלוות לו בריבית. וכתב ה**ש"ך** (סק"ד) דאע"פ שאין דבריו מוכרחים, וגם בגאונים (סימן רפד) משמע להתיר, מ"מ יש להחמיר.

כתב בתשובת **תפארת צבי** (יו"ד סי' סג אות ה. הובא ב**פת"ש** ד) שאע"פ שטוב להחמיר לגבי מומר, ודאי אסור להלוות לו בלא ריבית, וכך למד בלשון הרמ"א 'אם יכול להשמט', אך ודאי שאין הכוונה שילוה לו ללא ריבית.

■ כיצד ינהג בדיעבד כשלקח בריבית:

בתשובת **תפארת צבי** (שם. הובא ב**פת"ש** ג) כתב שאף לפוסקים המחמירים במומר לע"ז שאסור להלוות לו בריבית דהוי אחיך, מ"מ בדיעבד אם לקח ממנו בריבית לא יחזיר לו, שאף שעבר על הלאו, לא קיים את העשה 'וחי אחיך' שאינו מוזהר על זה. וה"ה במומר להכעיס.

אולם הסתפק כיצד ינהג אם לקח ריבית מישראל, ונעשה ישראל זה מומר לע"ז, אם יחזור לתקן הלאו הראשון שעשה או שמא כעת לא יתקן הלאו שהרי עתה אינו מצווה להחיותו. ונשאר בצ"ע. ובשו"ת **בריית יעקב** ליפשיץ (סימן מט) פסק שאסור לו ליטול את הריבית, כדי שלא יהא חוטא נשכר, שהרי הקציצה היתה באיסור. וכתב ה**ישועות יעקב** (סק"א) שאם נטל באיסור, אינו צריך להשיבו, כיון דהשתא אינו מצווה להחיותו.

סעיף ג':

הלוואה בריבית לכותים

שנינו בירושלמי ע"ז (פ"ה סה"ד):

"רבי יעקב בר אחא בשם רבי חנינה כותאי דקיסרין מותר להלוותן בריבית רבי יוסי בעי מעתה לא נחוש לחלתן ונן חמיי רבנן חששין"

מהירושלמי מפורש שמותר להלוות בריבית לכותים.

כתב **השו"ע**: כותים, יש להם דין מומר לעבודת כוכבים. גם החוות **דעת** (אות ד) פסק כמרן שיש להחמיר ולא להלוות לכותים בריבית, שלא עשאו כגוים להקל אלא להחמיר. וכ"ד **שולחנו של אברהם** (אות ב) ועוד.

אך הש"ך (סק"ה) התקשה, דמשמע שאסור להלוות מהכותיים בריבית, והרי קי"ל בכמה מקומות שגזרו עליהם ועשאו כגויים גמורים! לכן לדעתו ודאי הם גויים גמורים לכל דבר, ואם כן מותר